

קניין מערת המכלה - לפרשת חיי / אוריאל פרנק

פרשת חיי שרה מספרת לנו לפרטי פרטים על משא ומתן רגיש, ארוך וסבוך, שניהל אברהם כדי לקנות בחברון אחוזת־קבר לשרה אִמְנוּ.

בשלב הראשון מסכימים בני חת לכך ששרה תקבר בחברון, אך הסכמה זו איננה אלא עטיפה דיפלומטית לסירובם למכור לו "אחוזת־קבר". אברהם אבינו פונה אליהם בשנית, ומבקש לקנות את חלקת האדמה של עפרון "בכסף מלא", קניין עולם. כמנהג אנשי עירו, גם עפרון מסרב בנימוס לבקשת אברהם, והוא מציע הצעה חלופית, נדיבה לכאורה: "השָׁדָה נְתַתִּי לְךָ" - כמתנת חינם. אך אברהם איננו מעוניין במתנה זו, והוא חוזר על בקשתו:

"וַיִּדְבֹר אֶל עֶפְרוֹן בְּאֲזְנֵי עַם הָאָרֶץ לֵאמֹר:

אֶךְ, אִם אַתָּה לֹו שְׁמַעְנִי

נְתַתִּי כֶסֶף הַשְּׂדֵה, קֶזֶז מִמֶּנִּי

וְאֶקְבְּרָה אֶת בִּוְתִי שְׂמֹה."

בביאור המילים "נְתַתִּי כֶסֶף הַשְּׂדֵה קח מִמֶּנִּי" התחבטו מפרשי התורה. כיצד אומר אברהם "נְתַתִּי כֶסֶף הַשְּׂדֵה" בלשון עבר, עוד קודם שנתן כסף! אף אם נפרש "נְתַתִּי" במובן של "אני עתיד לתת", לא מובן הצורך בשני פעלים: גם "נְתַתִּי כֶסֶף הַשְּׂדֵה" וגם "קח מִמֶּנִּי, את כֶסֶף הַשְּׂדֵה" אין זו דרכה של תורה לכפול ולהאריך ללא צורך.

אם נתבונן בטעמי המקרא, שהם סימני הפיסוק הקדומים של התורה, נראה שהם מְפַסְקִים את דברי אברהם באופן תמוה:

"אֶךְ, אִם אַתָּה לֹו, שְׁמַעְנִי; נְתַתִּי, כֶסֶף הַשְּׂדֵה, קֶזֶז מִמֶּנִּי."

איזו משמעות יש למילה "נְתַתִּי" כשהיא עומדת בפני עצמה?

בפירוש החזקוני לרבי חזקיה ברבי מנוח, מבעלי התוספות בצרפת לפני כשבע מאות שנה, מתבארים דברי אברהם "כפתור ופרח":

המילה "נְתַתִּי" שבראש דברי אברהם, איננה אלא ציטוט שמצטט אברהם את דברי עפרון "הַשְּׂדֵה נְתַתִּי לְךָ", תוך כדי פליאה עליהם:

אתה, עפרון, אומר "נְתַתִּי"?! האם אמרת לתת לי במתנה את השדה והמערה?! לא ולא! "כֶּסֶף

הַשְּׂדֵה קַח מִמֶּנִּי!" איני חפץ במתנה, אלא במכירה גמורה.

על נתינת מתנה אפשר להתחרט, אך מכירה היא קניין מוחלט, ללא פקפוק. ומסיים החזקוני:

והטעם שבְּנְתַתִּי מוכיח, שיש בו גְרַ(י)ש, להפרידו מ"כֶּסֶף הַשְּׂדֵה".

עמידתו האיתנה של אברהם על כך ששרה תיקבר באחוזת קבר, שתקנה בכסף מלא לעיני בני חת, נשאה פרי: בסופו של יום היתה מערת המכפלה לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חַת.

גם יעקב אבינו עתיד ללכת בדרך זו ולקנות את חֲלֻקַת הַשְּׂדֵה בְּשִׁכְם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה. אף דוד המלך מסרב לקבל מארְוֹנָה היבוסי את הגורן שבהר המוריה במתנה, ואומר לו: "לֹא, כִּי קִנְיָה אֶקְנֶה בְּכֶסֶף מְלֵא". על שלושה מקומות אלו, שהשתדלו קדמונינו ברכישתם,

אמרו במדרש, ש"אין אומות העולם יכולים להונות את ישראל, לומר 'גזולים הם בידכם',

ואלו הן: מערת המכפלה, ובית המקדש וקבורתו של יוסף".

מתוך המציאות הכואבת בימינו, שהבעלות היהודית במקומות אלה עדיין איננה כפי שהיינו רוצים שתהיה, אפשר להביט בהערכה על מאמצי הרכישה של אברהם, יעקב ודוד, שאלמלא הקניין בכסף מלא - היו מצליחים הגוים חלילה עוד יותר בנישול עם ישראל מנחלת אבותיו. הקניין הגמור בכסף מלא, הוא שעומד לנו לדורות להחזיק בירושלים, בשכם ובחברון, ובכל ארצנו הקדושה, למרות מלחמות הגוים.

נחתום בנבואת הנחמה של הנביא ירמיה אודות קניית שדות בארץ ישראל:

"וְשִׁתִּי עֲלֵיהֶם לְהִטִּיב אוֹתָם, וְנִטְעַתִּים בְּאַרְצָהּ הַזֹּאת בְּאֶמֶת, בְּכָל לְבִי וּבְכָל נַפְשִׁי... וְנִקְנֶה הַשְּׂדֵה בְּאַרְצָהּ הַזֹּאת... שְׂדוֹת בְּכֶסֶף יִקְנוּ, וְכָתוּב בְּסֵפֶר, וְחָתוּם, וְהָעֵד עֲדִים, בְּאַרְצָהּ בְּנִימָן, וּבְסִבְיָה יְרוּשָׁלַם, וּבְעָרֵי יְהוּדָה, וּבְעָרֵי הַהָר, וּבְעָרֵי הַשְּׂפֵלָה, וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב, כִּי אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹתֵם נְאֻם ה'... וּשְׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלֵם!"

שבת שלום

מקורות:

✎ ירמיה ל"ב

✎ ב"ר עט, ז

✎ חזקוני לבראשית כ"ג, יג

✎ דעת מקרא לבראשית כ"ג

✎ הרב פרופ' עזרא-ציון מלמד, "קניית מערת המכפלה" מחקרים במקרא בתרגומיו

ובמפרשיו, 33-41, מאגנס, האיניברסיטה העברית, ירושלים תשמ"ד (תרביץ

שנה יד, ירושלים, תש"ב, 11-18)

✎ נחמה, עיונים בספר בראשית, עמ' 146 ואילך

✎ ר"א סמט, עיונים בפ"ש, סדרה ב, עמ' 82 ואילך; עי"ש על משמעויותיו של

השורש נת"ן